

TAK PRAVIL
ZARATHUSTRA

Friedrich Nietzsche

VYŠEHRAĐ

Tak pravil Zarathustra

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Friedrich Nietzsche
Tak pravil Zarathustra – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Wm. H. Furness
1857

Friedrich Nietzsche

TAK PRAVIL
ZARATHUSTRA

Kniha pro všechny
a pro nikoho

VYŠEHRAĐ

PRVÝ DÍL

ZARATHUSTROVA PŘEDMLUVA

O NADČLOVĚKU A POSLEDNÍM ČLOVĚKU

1. Když bylo Zarathustrovi třicet let, opustil svou domovinu i jezero své domoviny a odešel do hor. Zde se kochal svým duchem a svou samotou a po deset let se jich nenabažil. Posléze však se proměnilo jeho srdce, jednoho jitra vstal se zorou, předstoupil před slunce a promluvil k němu řka: „Ty veliká hvězdo! Čím bylo by tvé štěstí, kdybys neměla těch, kterým svítíš!

Po deset let jsi přicházela sem nahoru k mé sluji: byla by ses nasytila svého světla i této cesty, nebýti mne, mého orla a mého hada.

Ale my jsme tě očekávali každého jitra, odníмали ti tvůj nadbytek a žehnali ti za něj.

Pohled! Omrzela mne má moudrost, tak jako včelu med, když ho nasbírala příliš; třeba mi rukou, jež se natahují.

Rád bych daroval a rozdával, až se zase jednou mudrci mezi lidmi potěší svou pošetilostí a chudšasové svým bohatstvím.

Proto musím sestoupiti v hloub: jako ty sestupuješ navečer, kdy kráčíš za moře, i do podsvětí přinášejíc světlo, ty hvězdo přebohatá!

Musím jako ty *zaniknouti*: tak jmenují to lidé, ke kterým chci dolů.

Tedy mi požehnej, ty poklidné oko, jež i na štěstí příliš veliké můžeš bez závidy hledět!

Poháru žehnej, který chce přetéci, aby se voda zlatitě z něho řinula, na všechny strany nesouc odlesk tvé slasti!

Pohled! Tento pohár chce se zase vyprázdniti, a Zarathustra chce se zase státi člověkem.“

Tak se počal Zarathustrův zánik.

2. Zarathustra samotou sestupoval z hor, a nikdo ho nepotkával. Ale když přišel do lesů, stál před ním pojednou kmet, který opustil svatou chýši, aby v lese hledal kořínků. A takto promluvil kmet k Zarathustrovi:

„Není mi cizí tento poutník: přede mnoha lety šel tu mimo. Zarathustra se zval; ale proměnil se.

Tenkráté jsi do hor nesl svůj popel: chceš dnes oheň svůj nésti do údolí? Nebojíš se trestu za žhářství?

Ano, poznávám Zarathustru: Čisté má oko, a na jeho ústech se netají hnus. Zdaž si nevykračuje jako tanečník?

Proměněn je Zarathustra, dítětem stal se Zarathustra, procitl ze spánku Zarathustra: čeho teď hledáš u spících?

Jako v moři žil jsi v samotě a moře tě neslo. Běda, chceš vystoupiti na souši? Běda, chceš sám zase vléci své tělo?“

Zarathustra odpověděl: „Mám v lásce lidi.“

„Proč jen,“ tázal se světec, „šel jsem do lesa a pustin? Ne proto, že jsem lidi měl příliš v lásce?

Teď v lásce mám boha: lidi ne. Člověk je mi příliš nedokonalá věc. Láska k člověku by mne zabila.“

Zarathustra odpověděl: „Co jsem děl o lásce! Přináším lidem dar.“

„Nedávej jim nic,“ pravil světec. „Odejmi jim raději něco a nes to s nimi – to jim bude největším blahem: bude-li to jen blahem tvým!

A chceš-li jim něco dáti, nedávej jim více než almužnu, a také o tu nechť žebrají!“

„Ne,“ odpověděl Zarathustra, „almužny nedávám. K tomu nejsem dosti chud.“

Světec se Zarathustrovi smál a promluvil takto: „Tedy hled, aby přijali tvé poklady! Jsou nedůvěřiví k poustevníkům a nevěří, že přicházíme obdarovávat.

Příliš samotářsky zvučí jim ulicemi náš krok. A jako když v noci ze svých loží slyší kohosi kráčet, dávno než vstává slunce, tak táží se as: kam míří ten zloděj?

Nechoď k lidem a zůstaň v lese! Či raději ke zvířatům jdi! Proč nechceš býti jako já – medvěd mezi medvědy, mezi ptáky pták?“

„A co dělá světec zde v lese?“ ptal se Zarathustra.

Světec odpověděl: „Dělám písně a zpívám je, a dělám-li písně, směji se, pláči a mumlám: tak velebím boha.

Zpěvem, pláčem a smíchem a mumláním velebím boha, jenž mým je bohem. Ale cože nám přinášíš v dar?“

Když Zarathustra uslyšel tato slova, pozdravil světce a pravil: „Co bych vám mohl dátí! Jen mne rychle pusťte, abych vám nic nevzal!“ – A tak se od sebe odloučili, kmet a muž, smějící se, jako se smejí dva chlapci.

Ale když Zarathustra byl samotén, promluvil takto k srdci svému: „Což je to možné! Tento stařícký světec ještě ani nezaslechl v svém lese, že *bůh je mrtev!*“ –

3. Když Zarathustra přišel do nejbližšího města, jež leží u lesů, našel tam na tržišti shromážděno mnoho lidu: neboť bylo vyhlášeno, že uvidí provazolezce. A Zarathustra promluvil k lidu řka:

Hlásám vám nadčlověka. Člověk je cosi, co má býti překonáno. Co jste vykonali, aby byl překonán?

Všechny bytosti dosud vytvořily něco nad sebe samy: a vy chcete býti odlivem tohoto velkého přílivu a raději snad se vrátit k zvířeti, než abyste překonali člověka?

Čím je opice člověku? Posměchem nebo bolestným studem. A stejně má i člověk býti nadčlověku: posměchem nebo bolestným studem.

Urazili jste cestu od červa k člověku, a leccos ve vás je posud červ. Kdysi jste byli opice, a i nyní je člověk opice – více než kterákoli opice.

Kdo však je z vás nejmoudřejší, je také rozmíškou a míšencem rostliny a strašidla. Ale což vám káží, abyste se stali strašidly nebo rostlinami?

Hledte, hlásám vám nadčlověka.

Nadčlověk je smysl země. Vaše vůle nechť dí: nadčlověk *budiž* smysl země!

Zapřísahám vás, bratří moji, *zůstaňte věrni zemi* a nevěřte těm, kdož vám mluví o nadpozemských nadějích! Travičové to jsou, ať to vědí, či ne.

Povrhovatelé životem to jsou, odumírající a sami otráveni, jichž země je syta; nechť tedy zahynou!

Kdysi byl zločin proti bohu největším zločinem, ale *bůh* zemřel, a s ním zemřeli též tito zločinci. Páchatí zločin proti zemi

a vnitřnosti nevyzpytatelného ceniti výše než smysl země – to je teď nejhroznější!

Kdysi duše s pohrdáním shlížela na tělo: a tenkrát toto pohrdání bylo nejvyšší: – chtěla mít tělo hubené, strašlivé, vyhladovělé. Tak doufala, že upláchne jemu a zemi.

Ó, tato duše byla ještě hubená, strašlivá a vyhladovělá a ukrutnost byla rozkoší této duše!

Ale i vy ještě, bratří moji, mi rcete: cože vaše tělo hlásá o vaši duši? Není vaše duše chudobou a špínou a bídným pohodlím?

Věru, špinavým proudem je člověk. Jen ten, kdo je mořem, smí si troufati, že pojme do sebe špinavý proud a sám se nepokálí.

Hleďte, hlásám vám nadčlověka: toť ono moře, v němž vaše velké pohrdání může zaniknouti.

Co jest největší, čeho můžete zakusiti? Hodina *velkého pohrdání*. Hodina, v níž se vám i vaše blaho zvrhne v hnus, a stejně váš rozum i vaše ctnost.

Hodina, v níž řeknete: „Co záleží na mém štěstí! Chudoba je to a špína a bídné pohodlí. Ale mé štěstí by mělo ospravedlniti sám život!“

Hodina, v níž řeknete: „Co záleží na mém rozumu! Lační po vědění jak po své potravě lev? Chudoba je to a špína a bídné pohodlí!“

Hodina, v níž řeknete: „Co záleží na mé ctnosti? Ještě mne nerozbešnila. Jak jsem syt svého dobra a svého zla! To vše jest chudoba a špína a bídné pohodlí!“

Hodina, v níž řeknete: „Co záleží na mé spravedlivosti! Nevidím, že bych byl uhlem a žárem. Kdo však je spravedlivý, jest uhel a žár!“

Hodina, v níž řeknete: „Co záleží na mém soucitu! Zdaž soucit není křížem, na nějž jest přibíjen, kdo miluje lidi? Můj soucit však není ukřižováním!“

Mluvili jste již takto? Křičeli jste již takto? Ach, kéž bych vás byl již slyšel takto křičeti!

Nikoli váš hřích – vaše uskrovnění křičí k nebesům, vaše lakota i v hříchu ještě, ta křičí k nebesům!

Kdeže je blesk, aby vás ošlehl svým jazykem? Kde šílenství, jímž byste měli býti očkováni?

Hleďte, hlásám vám nadčlověka: toť onen blesk, toť ono šílenství! –

Když Zarathustra domluvil, dal se kdosi z lidu do křiku: „Dosti jsme teď slyšeli o provazolezci; teď ho chceme vidět!“ A všechen lid se Zarathustrovi smál. Provazolezec však, domnívaje se, že je řeč o něm, dal se do práce.

4. Zarathustra však pohlédl na lid a podivil se. Poté promluvil řka: Člověk jest provaz natažený mezi zvířetem a nadčlověkem – provaz nad propastí.

Nebezpečný přechod, nebezpečná chůze, nebezpečný pohled zpátky, nebezpečné zachvění, nebezpečná zastávka.

Co je velkého na člověku, jest, že je mostem, a nikoli účelem: co lze milovati na člověku, jest, že je *přechodem* a *zánikem*.

Miluji ty, kdož nedovedou žítí, leda když zanikají, neboť jejich zánik je přechodem.

Miluji velké povrhovatele, neboť jsou to velcí zbožňovatelé, jsou to šípy touhy po druhém břehu.

Miluji ty, kdož nehledají až za hvězdami, proč by zanikli a byli oběťmi, nýbrž ty, kdož se obětují zemi, aby byla jednou zemí nadčlověka.

Miluji toho, kdo žije, aby poznával, a kdo chce poznávati, aby jednou živ byl nadčlověk. A tak chce svému zániku.

Miluji toho, kdo pracuje a vynalézá, aby nadčlověku budoval dům a k příchodu jeho připravoval zemi, zvíře a rostlinu: neb tak chce svému zániku.

Miluji toho, kdo miluje svou ctnost: neboť ctnost je vůlí k zániku a šípem touhy.

Miluji toho, kdo pro sebe nezadrží ani krůpěje ducha, nýbrž celý chce býti duchem své ctnosti: tak, v podobě ducha, kráčí přes most.

Miluji toho, kdo si ze své ctnosti udělá tužbu a sudbu: tak chce pro svou ctnost ještě žítí a již nežítí.

Miluji toho, kdo nechce míti příliš mnoho ctností. Jedna ctnost je více nežli ctnosti dvě, protože více jest uzlem, na nějž se zavěsí sudba.

Miluji toho, čí duše se marnotratně rozdává, toho, kdo nechce díku a nevrací: neb obdarovává stále a nechce se uchovati.

Miluji toho, kdo se stydí, padne-li kostka k jeho štěstí, a pak se táže: což jsem podvodný hráč? – neboť chce zahynouti.

Miluji toho, kdo zlatými slovy metá před svými skutky a vyplní vždy ještě více, než slíbí, neboť chce svému zániku.

Miluji toho, kdo ospravedlňuje lidi budoucí a vykupuje minulé: neboť chce zahynouti přítomnými.

Miluji toho, kdo trestá svého boha, že svého boha miluje: neboť nutně zahyne hněvem svého boha.

Miluji toho, čí duše jest hluboká i v poranění a kdo může zahynouti malým zažitkem: tak půjde rád přes most.

Miluji toho, čí duše přetéká, až sám sebe zapomene, až veškery věci jsou v něm: tak se mu veškery věci stanou zánikem.

Miluji toho, kdo je svobodného ducha i svobodného srdce: tak jest jeho hlava jen vnitřnostmi jeho srdce, srdce ho však pudí k zániku.

Miluji všechny ty, kdož jsou jako těžké krůpěje, ojedinele padající z temného mračna, jež visí nad lidmi: zvěstují, že přijde blesk, a jakožto zvěstovatelé zahynou.

Hleďte, já jsem zvěstovatel blesku a těžká krůpěj padající z mračna: onen blesk však sluje *nadčlověk*.

5. Když Zarathustra promluvil tato slova, pohlédl opět na lid a mlčel. „Tu stojíš,“ pravil srdci svému, „a smějí se: nechápu mne, nejsem ústy pro tyto uši.“

Třeba jim dříve rozbít uši, aby si navykli poslouchati očima? Je třeba rachotiti jako bubny a postní kazatelé? Či důvěřují jen tomu, kdo koktá?

Mají něco, nač jsou pyšní: Jak to jen zvou, co jim dodává pýchy? Vzděláním to zvou, nad pasáky koz je to povyšuje.

Proto neradi o sobě slyší slovo ‚pohrdání‘. I promluví k jejich pýše.

Promluví jim o tom, co jest hodno největšího pohrdání: to však je *poslední člověk*.“

A takto promluvil Zarathustra k lidu:

Je čas, aby si člověk vytkl svůj cíl. Je čas, aby člověk zasadil símě své nejvyšší naděje.

Ještě je půda jeho k tomu dosti bohata. Ale jednou ta půda zchudne a zkrotne, a žádný vysoký strom z ní už nevyrazí.

Běda! Přejde čas, kdy člověk již nebude vysílati šípu své touhy do dálky nad člověka, kdy tětiva jeho luku se odučí svištěti!

Právím vám: musí míti ještě chaos ve svém nitru, kdo chce zroditi tančící hvězdu. Právím vám: vy ještě máte chaos ve svém nitru.

Běda! Přejde čas, kdy člověk již nebude roditi hvězd. Běda! Přejde čas člověka, který zasluhuje největšího pohrdání a sám sebou již neumí pohrdat.

Hleďte! Ukazuji vám *posledního člověka*.

„Co je láska? Co stvoření? Co touha? Co hvězda?“ tak se ptá poslední člověk a mžourá.

Tehdy země bude drobounce malá a na ní bude poskakovati poslední člověk, zdrobňující všechno. Jeho pokolení je nevyhladitelné jako zemská blecha; poslední člověk žije nejdéle.

„My vynalezli štěstí,“ říkají poslední lidé a mžourají!

Opustili kraje, kde bylo tvrdo žít: neboť potřebují tepla. Ještě milují suseda a trou se o něj: neboť potřebují tepla.

Onemocněti a nedůvěřovati, toť pro ně hřích: pozorně si vykračují. Blázen, kdo klopytá přes kameny nebo lidi!

Tu a tam trochu jedu: to dává příjemné sny. A mnoho jedu na konec, k příjemnému umírání.

Ještě se pracuje, neboť práce je zábava. Ale dávají pozor, aby zábava nevysilovala.

Již nechudnou a nebohatnou: obé je příliš namáhavé. Kdo by ještě vládl? Kdo poslouchal? Obé je příliš namáhavé.

Žádný pastýř a jediný ovčinec! Každý chce stejné, každý je stejný: kdo cítí jinak, jde z vlastní vůle do blázince.

„Dříve bláznil celý svět“ – říkají nejpovedenější a mžourají.

Každý je důvtipný a ví vše, co se zběhlo: i není konce výsměchu. Hádají se ještě, ale brzy se smíří – jinak by si zkazili žaludek.

Maličkou rozkoš na den a maličkou rozkoš na noc: zdraví však chovají v úctě.

„My vynalezli štěstí“ – říkají poslední lidé a mžourají. –

A zde domluvil Zarathustra svou prvou řeč, která sluje též „předmluvou“: neboť na tomto místě ho přerušily křik a vznícení davu. „Dej nám toho posledního člověka, ó Zarathustro, – tak volali – učíš nás těmi posledními lidmi! A nadčlověka ti darujeme!“ A plesal všecken lid a mlaskal jazykem. Zarathustra se však zarmoutil a promluvil k srdci svému:

„Nechápou mne: nejsem ústy pro tyto uši.

Příliš dlouho jsem asi v horách žil, příliš jsem naslouchal stržím a stromům: teď jim mluvím stejně jako pasáci koz.

Nehnuta jest má duše a jasná jako pohoří před polednem. Oni však myslí, že jsem chladný a že se vysmívám v přílišných žertech.

A teď na mne pohlížejí a smějí se, ba smějíce se mne nenávidí. Je led v jejich smíchu.“

6. Tu se však stalo cosi, čím oněměl každý ret a zmrtvělo každé oko. Zatím se totiž provazolezec dal do práce: vystoupil z dvířek a kráčel přes motouz, napjatý od věže k věži a visící tedy nad tržištěm a lidem. Když byl právě prostřed své cesty, otevřela se dvířka znovu, vyskočil z nich pestrý chlapík, vystrojený za šaška, a rychlým krokem kráčel za druhem. „Kupředu, ty chromý,“ volal jeho příšerný hlas, „kupředu, ty lenochode, ty podloudníku, ty bledá tváří! Abych tě nepolechtal patou! Co to tropíš mezi věžemi? Do věže s tebou, zavřít by tě měli, lepšímu, než sám jsi, zavíráš volnou cestu!“ A při každém slovu se mu blížil a blížil: ale když už byl jen krok za ním, tu stalo se to hrozné, čím oněměl každý ret a zmrtvělo každé oko: – vyrazil ďábelský skřek a skočil přes toho, který mu byl v cestě. Ten však, vida takto vítěziti soupeře, ztratil hlavu i provaz; odhodil tyč a rychleji než ona řítit se do hloubky jako kotouč paží a nohou. Trh i lid se podobali moři, když vichřice do něho vjede: všechno se rozutíkalo a vráželo do sebe a nejvíce tam, kde čekali, že tělo dopadne.

Zarathustra však zůstal, a právě vedle něho spadlo tělo, zle pohmožděno a polámáno, ale ještě živé. Po chvíli se roztržštěnému vrátilo vědomí, a viděl Zarathustru klečeti vedle sebe. „Co tu děláš?“ pravil posléze, „věděl jsem dávno, že mi ďábel nastaví nohu. Teď mne povleče do pekel: chceš mu v tom brániti?“

„Svou cítí se ti zaručuji, příteli“, odpověděl Zarathustra, „není toho všeho, o čem mluvíš: není ďábla, není peklo. Tvá duše bude ještě dříve mrtva než tvé tělo: neboj se již ničeho!“

Muž nedůvěřivě vzhlédl. „Mluvíš-li pravdu,“ pravil poté, „ničeho s životem neztrácím. Nejsem mnohem víc než zvíře, jež bitím a chudými sousty naučili tančiti.“

„Nikoli,“ pravil Zarathustra; „z nebezpečenství učinil sis povo-

lání, na tom není nic mrzkého. Teď svým povoláním hyneš: za to tě pochovám svýma rukama.“

Když Zarathustra domluvil, umírající již neodpovídal; pohnul však rukou, jako by hledal ruku Zarathustrovu na znamení díku.

7. Zatím nadešel večer a tržiště se skrylo v temnotu: tu lid zmizel, neb i zvědavost a hrůza se unaví. Zarathustra však seděl na zemi vedle mrtvého a byl ponořen do myšlenek: tak zapomněl času. Posléze však nastala noc a studený vítr ovál osamělého. Tu se Zarathustra zdvihl a pravil srdci svému:

„Věřu, krásný byl dnes Zarathustrův rybolov! Neulovil člověka, leč mrtvolu.

Příšerné je lidské živobytí a stále ještě beze smyslu: šašek může se mu státi osudem.

Chci lidi naučit smyslu jejich živobytí: a tím je nadčlověk, blesk z temného mračna, člověk’.

Ale ještě jsem vzdálen, a nemluví smysl můj k jejich smyslům. Jsem pro lidi ještě střed mezi bláznem a mrtvolou.

Temná je noc, temné jsou Zarathustrovy cesty. Pojď, můj nehybný, studený soudruhu! Zanesu tě tam, kde tě pochovám svýma rukama.“

8. Když Zarathustra takto promluvil k srdci svému, naložil si mrtvolu na záda a dal se na pochod. A neušel ani sto kroků, tu přiblížil se k němu člověk a šeptal mu do ucha – a hle! ten, který mluvil, byl onen šašek z věže. „Odejdi z tohoto města, ó Zarathustro,“ pravil; „příliš mnoho lidí tě tu nenávidí. Nenávidí tě dobří a spravedliví a jmenují tě svým nepřítelem a povrhovatelem; nenávidí tě věřící pravé víry a jmenují tě nebezpečím pro dav. Tvé štěstí bylo, že se ti smáli: a věru, mluvíš jako šašek. Tvé štěstí bylo, že ses přidružil k tomuto zdechlému psu; když jsi se tak ponížil, sám jsi se zachránil pro dnešek. Ale odejdi z tohoto města, sice tě zítra přeskočím, živý mrtvého.“ A když to dořekl, zmizel ten člověk; Zarathustra však šel dále temnými ulicemi.

U městské brány ho potkali hrobaři: posvětili mu pochodní do tváře, poznali Zarathustru a nadmíru se mu smáli. „Zarathustra odnáší zdechlého psa: sláva, že se Zarathustra stal hrobařem!

Neboť naše ruce jsou příliš čistotné pro tuto pečení. Chce snad Zarathustra ukrásti ďáblu jeho sousto? Ať jde k duhu! A dobrého zažití! Jenom není-li ďábel lepší zloděj než Zarathustra! – oba je ukradne, oba je pozře!“ A smáli se spolu a šuškali.

Zarathustra slovem neodpověděl a šel svou cestou. Když ušel dvě hodiny, kráčeje mimo lesy a močály, tu až příliš se naposlouchal hladového vytí vlků a i na něj přikvačil hlad. I zastavil se před osamělým domem, v němž hořelo světlo.

„Hlad mne přepadá,“ pravil Zarathustra, „jako loupežník. V lesích a močálech mne přepadá můj hlad, a v hluboké noci.

Podivné vrtochy má můj hlad. Často mi přichází až po jídle a dnes nepřišel po celý den: kde jen prodléval?“

A za těch slov zabušil Zarathustra na vrata domu. Objevil se starý muž; měl v rukou světlo a ptal se: „Kdo přichází ke mně a k mému zlému spánku?“

„Živý a mrtvý,“ odpověděl Zarathustra. „Dej mi jíst a pít, zapomněl jsem na to ve dne. Kdo nasytí hladového, svou vlastní duši občerství: tak mluví moudrost.“

Stařec odešel, vrátil se však ihned a nabídl Zarathustrovi chleba i vína.

„Zlý to kraj pro hladovějící,“ pravil; „proto zde přebývám. Zvěř a člověk přicházejí ke mně, k poustevníkovi. Ale řekni též svému druhovi, aby jedl a pil, jest umdlenější než ty.“ Zarathustra odvětil: „Je mrtev můj druh; stěží ho k tomu přemluví.“ „Po tom mi nic není,“ pravil stařec rozmrzele; „kdo zaklepe na můj dům, nechť vezme, co mu nabízím. Jezte a žijte blaze!“ –

Nato šel Zarathustra zase dvě hodiny a důvěřoval cestě i záři hvězd: neboť uvykl býti nočním chodcem a rád se všemu spícímu díval do tváře. Ale když se rozbřesko jitra, shledal Zarathustra, že je v hlubokém lese, a již se neukazovala cesta. I položil mrtvého do dutého stromu k svým hlavám – neboť ho chtěl uchrániti od vlků – a sám uleh na zemi a mech. A záhy usnul, tělo maje mdlé, než duši nepohnutu.

9. Dlouho spal Zarathustra, a nejen ranní červánky mu přes tvář přešly, nýbrž i dopoledne. Posléze však otevřelo se jeho oko: udiven pohlédl Zarathustra do lesa i ticha, udiven sám do sebe. Pak se

rychle zvedl, jako plavec, jenž pojednou zahlédne zemi, a zajásal: neb zahlédl novou pravdu. A takto poté promluvil k srdci svému:

„Vzešlo mi světlo: třeba mi druhů, a to živoucích – ne mrtvých druhů a mrtvol, jež nesu s sebou, kamkoli chci já.

Nýbrž živých druhů mi třeba, kteří jdou za mnou, že chtějí jíti sami za sebou – a tam, kam chci já.

Vzešlo mi světlo: ne k lidu nechť mluví Zarathustra, než k druhům! Nemá se Zarathustra státi stáda pastýřem a psem!

Mnoho jich odlákat od stáda – k tomu jsem přišel. Nevražiti má na mne lid i stádo: lupičem nechť nazývají Zarathustru pastýři.

Pravím pastýři, oni si však říkají dobří a spravedliví. Pravím pastýři: oni si však říkají věřící pravé víry.

Hle, dobří a spravedliví! Koho nenávidí nejvíce? Toho, kdo jejich desky hodnot láme a zláme: zločince: – to však je ten, kdo tvoří.

Hle, věřící všech věr! Koho nenávidí nejvíce? Toho, kdo jejich desky hodnot láme a zláme: zločince: – to však je ten, kdo tvoří.

Kdo tvoří, hledá si druhů, a ne mrtvol, ani stád, ani věřících. Kdo tvoří, hledá si společníků tvoření, kteří nové hodnoty píší na nové desky.

Kdo tvoří, hledá si druhů, hledá si společníků žatvy: neboť vše u něho dozrálo k žatvě. Jemu samotnému se nedostává sta srpů: i vytrhává klasy a je mrzut.

Kdo tvoří, hledá si druhů a těch, kdož dovedou brousiti své srpy. Ničiteli budou zváni a povrhovateli dobrem i zlem. Ale jsou to ti, kteří žnou, ti, kteří svátek slaví.

Společníky tvoření hledá Zarathustra, společníky žatvy a slavností hledá Zarathustra: co mu společného se stády a pastýři a mrtvolami!

A ty, první můj druhu, měj se krásně! Dobře jsem tě pochoval v tvém dutém stromě, dobře jsem tě ukryl před vlky.

Ale loučím se s tebou, minul čas. Mezi zorou a zorou mi vzešla nová pravda.

Nemám býti pastýřem ani hrobařem. S lidem již ani nepromluví: naposled jsem mluvil k mrtvému.

K tvořícím, k žhnoucím, k těm, kdo svátek slaví, se přidružím: duhu jim ukáži a všechny ony schody nadčlověka.

Poustevníkům zazpívám svou píseň, poustevníkům samojedním i dvojjediným; a kdo má ještě uši pro věci neslýchané, tomu zatížím srdce svým štěstím.

Za svým cílem jdu, svým krokem kráčím; váhavé a liknavé přeskočím. Tak budiž můj krok jejich zánikem!“

10. Tak promluvil Zarathustra k srdci svému, když slunce stálo v polednách: tu pohlédl tázavě do výše – neb nad sebou zaslechl ostrý ptačí skřek. A hle! Orel kroužil vzduchem v širokých kruzích a na něm visel had, ne jako lup, než jako přítel: neboť byl obtočen kol jeho krku.

„Jsou to má zvířata!“ pravil Zarathustra a od srdce se těšil.

„Nejhrdější zvíře pod sluncem a nejchytřejší zvíře pod sluncem – vydala se na výzvědy.

Vyzvědětí chtějí, zda Zarathustra posud na živu. Věru, jsem posud na živu?

Nalezl jsem více nebezpečností mezi lidmi než mezi zvířaty, nebezpečnými cestami kráčí Zarathustra. Necht' mne vedou má zvířata!“

Když Zarathustra takto promluvil, vzpomenul slov onoho světce v lese, vzdychl a děl srdci svému:

„Kéž jsem chytřejší! Kéž jsem chytrý od základu jako můj had!

Tu prosím však o nemožné; tedy prosím svou hrdost, aby vždy šla s mou chytrostí!

A jestliže mne jednou opustí má chytrost: – ach, tak ráda odlétá! – kéž pak má hrdost letí ještě s mým bláznovstvím!“

– Tak se počal Zarathustrův zánik.

ZARATHUSTROVY ŘEČI

O TŘECH PROMĚNÁCH

Tři proměny vám jmenuji ducha: jak duch se stává velbloudem, lvem velbloud a dítětem posléze lev.

Mnoho těžkého se naskýtá duchu, silnému, nosnému duchu, v němž přebývá úcta: po těžkém a nejtěžším volá jeho síla.

Co je těžké? tak se táže nosný duch, tak pokleká, podoben velbloudu, a chce, aby se mu hodně naložilo.

Co je nejtěžší, vy bohatýři? tak se táže nosný duch, abych to na se vzal a svou silou se těšil.

Zdaž to není toto: ponížiti se a tím zraniti svou pýchu? Dát zářiti své pošetilosti a tím své moudrosti se posmívati?

Či je to snad toto: loučiti se se svou pří, ana vítězství své slaví? Stoupati na vysoké hory a pokušitele tam pokušeti?

Či je to snad toto: živiti se žaludy a býlím poznání a pro pravdu hladověti v své duši?

Či je to snad toto: býti chor a nepřijímati těšitelů a vcházeti v přátelství s hluchými, kteří nikdy neslyší, čeho chceš?

Či je to snad toto: stoupati ve špinavou vodu, je-li to voda pravdy, a neodháněti od sebe studených žab a horkých ropuch?

Či je to snad toto: milovati toho, kdo námi pohrdá, a podáváti ruku strašidlu, chce-li nás polekati?

Vše toto nejtěžší na se běže nosný duch: podoben velbloudu, jenž nákladem obtěžkán pospíchá na poušť, tak pospíchá duch na svou poušť.

Ale v nejosamělejší poušti nastává druhá proměna: lvem se tu stává duch, svobodu chce si ukořistiti a páнем býti ve své vlastní poušti.

Svého posledního pána si tu vyhledá: chce se znesvářit s ním i se svým posledním bohem, o vítězství chce se rvát s velikým drakem.

Kdo je ten veliký drak, jehož nechce již zváti duch páнем a bohem? „Musíš,“ tak sluje veliký drak. Duch lví však praví „chci“.

„Musíš“ leží mu v cestě, zlatem se blyštící šupinaté zvíře, a na každé šupině zlatitě se leskne „musíš!“

Tisícileté hodnoty se lesknou na těch šupinách, a takto dí nejmocnější všech draků: „Všechna hodnota věcí – leskne se na mně.“

„Všechna hodnota již byla stvořena, a všechna stvořená hodnota – tou jsem já. Věru, již nemá býti žádného ‚Chci‘!“ Tak mluví drak.

Bratří moji, k čemu je v duchu potřeba lva? Proč nestačí soumar, jenž se odříká a jenž uctívá?

Tvořiti nové hodnoty – toho ani lev ještě nesvede: ale svobodu si stvořiti k novému tvoření – to dovede síla lví.

Svobodu si stvořiti a posvátné Ne i k povinnosti: k tomu, bratří moji, je třeba lva.

Násilím právo si vzíti k novým hodnotám – toť nejhroznější násilí pro ducha nosného a uctivého. Věru, je mu to lupem, je mu to věcí loupežné šelmy.

Za své nejposvátnější měl kdysi v lásce své „musíš“: teď jest nucen i v nejposvátnějším nalézati blud a zvůli, aby si uloupil osvobození od své lásky: lva je třeba k tomuto lupu.

Ale řekněte, bratří moji, co že dovede dítě, čeho nesvedl ani lev? Proč se má loupežný lev ještě dítětem stát?

Nevinností je dítě a zapomenutím, je novým počítím, je hrou, je kolem ze sebe se roztácejícím, je prvním pohybem, je posvátným Ano.

Věru, ke hře tvorby, bratří moji, je třeba posvátného Ano: svou vlastní vůli chce potom duch, svůj vlastní svět si zbuduje, světu jsa ztracen.

Tři proměny jsem vám jmenoval ducha: kterak duch se stal velbloudem, lvem velbloud a dítětem posléze lev.

Tak pravil Zarathustra. A tehdy dlel v městě, jež sluje „Pestrá kráva“.

O UČEBNÁCH CTNOSTI

Velebili Zarathustrovi mudrce, jenž zná prý dobře mluvíti o spánku i ctnosti: nadmíru je prý za to vážen a odměňován, a všichni mladíci prý sedí před jeho učitelskou stolicí. K němu

šel Zarathustra a se všemi mladíky seděl před jeho stolicí. A takto kázal mudřec:

Úctu a stud míti k spánku! Toť nejprvnější! A vyhýbati se všem, kdo nespí dobře a v noci bdí!

Stydlivý je k spánku i zloděj: vždy se tiše krade nocí. Nestoudný však je půlnoční strážce, nestoudně nosí svůj roh.

Není malým uměním spáti: je k tomu již třeba, po celý den abys bděl.

Desetkrát za den sám sebe přemož: to ti dá dobrou únavu a jest mákem tvé duši.

Desetkrát zase sám s sebou se usmiř; neboť přemáhání je hořkost, a špatně spí neusmířený.

Desatero pravd najdi za den: sic i v noci budeš hledati pravdu, a tvá duše zůstane lačna.

Desetkrát za den se směj a buď vesel: sice tě v noci vyruší žaludek, ten otec mrzutosti.

Je nemnoho těch, kdo to vědí: ale je nutné míti všechny ctnosti, abys dobře spal. Promluvím křivé svědectví? Sesmilním?

Požádám děvky bližního svého? To vše by se špatně snášelo s dobrým spánkem.

A i kdo má všechny ctnosti, vyznej se ještě v jednom: ať i své ctnosti v pravý čas pošle spat.

Aby se spolu nehašteřily, způsobné ty ženušky! A to o tebe, nešťastníče!

Mír s bohem i sousedem: tak tomu chce dobrý spánek. A mír i se sousedovým ďáblem! Sic bude u tebe v noci obcházeti.

Úctu a poslušnost vrchnosti: i vrchnosti křivé! Tak tomu chce dobrý spánek. Což mohu za to, že moc tak ráda chodí po křivých nohou?

Ten se mi vždy jmenuj nejlepším pastýřem, kdo svou ovečku vyvede na pastvu nejzelenější; tak se to snáší s dobrým spánkem.

Nechci mnoho poct ni velkých pokladů: tím se zanítí slezina. Ale špatně se spí bez dobrého jména a bez malého pokladu.

Malá společnost je mi vítanější nežli já: ale když přijde a odejde v pravý čas. Tak se to snáší s dobrým spánkem.

Velmi se mi též líbí chudí duchem: podporují spánek. Jsou blaženi, zvláště dáváš-li jim vždy za pravdu.

Tak ubíhá ctnostnému den. A přijde-li noc, bedlivě se střehu, abych spánku nevolal. Nechce býti volán spánek, pán ctností.

Nýbrž přemýšlím, co jsem za den vykonal a vymyslel. Přezvykuje, táži se sám sebe, trpělivě jako kráva: cože bylo tvých desatero přemáhání?

A cože bylo desatero usmíření a desatero pravd a desatero veselostí, na nichž si pochutnávalo mé srdce?

Takto rozvažuji, kolébán čtyřiceti myšlenkami, a náhle mne, nepřivolán, přepadne spánek, jenž je pánem ctností.

Spánek mi zaklepe na oko: a oko hned je těžké. Spánek se dotkne mých úst: a zůstanou otevřena.

Věru, měkkou chůzí ke mně přichází nejmilejší ten zloděj a ukradne mi své myšlenky: a já stojím tupě jako tato stolice.

Ale nestojím pak dlouho: a ležím už. –

Když Zarathustra uslyšel mudrce takto kázati, zasmál se v nitru srdce: neboť vzešlo mu při tom světlo. A takto promluvil k srdci svému:

Bláznem je mi tento mudrlec se svými čtyřiceti myšlenkami: ale věřím rád, že se znamenitě vyzná v spaní.

Blažen již ten, kdo tomuto mudrci přebývá nablízku! Takový spánek je nakažlivý, i skrze tlustou stěnu nakazí.

Kouzlo přebývá i v jeho učitelské stolicí. A nadarmo neseděli mladíci před kazatelem ctností.

Jeho moudrost jest: bdi, abys dobře spal. A věru, kdyby život byl beze smyslu, a kdybych nemohl voliti než nesmysl, byl by to i mně nesmysl nejdůstojnější volby.

Teď jasně chápu, co kdysi především hledali, když hledali učitele ctností. Dobrého spánku si hledali a k tomu ctností kvetoucích mákem!

Všem těmto velebeným mudrcům učených stolic byla moudrost spánkem beze snů: neznali lepšího smyslu života.

A i dnes jsou ještě někteří, jako tento kazatel ctností, a nejsou vždy tak poctiví: ale minul jejich čas. A nemají dlouhého stání: a leží už.

Blahoslavení tito ospalí: neb záhy budou klímat! –

Tak pravil Zarathustra.

O ZÁHROBNÍCÍCH

Kdysi vymrštil i Zarathustra svůj blud směrem mimo člověka, jako všichni vyznavači záhrobí. Výtvořem boha trpícího a zmučeného zdál se mi tehdy svět.

Snem se mi tehdy zdál svět a básní boha se mi zdál, barevným dýmem před očima božského nespokojence.

Dobro i zlo a slast i strast a já i ty – barevným dýmem se mi zdálo to vše před stvořitelským očima. Tvůrce chtěl odvrátiti od sebe zraky své – tu stvořil svět.

Je zmámenou slastí trpícímu, když odvrátí svých zraků od svého utrpení a sám sebe ztrácí. Zmámenou slastí a ztrácením sebe sama zdál se mi kdysi svět.

Tento svět, věčně nedokonalý svět, odraz věčného rozporu a odraz nedokonalý, zdál se mi kdysi zmámenou slastí svého nedokonalého tvůrce.

Tak vymrštil jsem kdys i já svůj blud směrem mimo člověka, jako všichni záhrobníci. Ale vskutku mimo člověka?

Ach, bratří, ten bůh, jež jsem stvořil, byl výtvořem člověka, byl šílenstvím člověka, jako všichni bohové!

Člověkem byl a jen ubohým kusem lidství a „já“: z vlastního popelu a žáru mi vzešlo to strašidlo, a věru! Nepřišlo mi z onoho světa!

Co se stalo, bratří moji? Přemohl jsem sebe, trpícího, svůj vlastní popel jsem nesl do hor, světlejší plamen jsem si vynašel. A hle! Tu ono strašidlo ode mne *ustoupilo!*

Utrpením by mi teď bylo a trýzní by bylo uzdravenému, věřiti v taková strašidla: Utrpením by mi to teď bylo a ponížením. Tak promlouvám k záhrobníkům.

Utrpení to bylo a nemohoucnost – tím stvořena byla všechna záhrobí; a oním krátkým šílenstvím blaha, jehož zakusí jen ten, kdo trpí nejvíce.

Mdloba to byla, jež jediným skokem, smrtelným skokem chce k nejzazšímu cíli, neblahá nevědomá mdloba, jež nechce už ani chtít; ta stvořila všechny bohy a všechna záhrobí.

Věřte mi, bratří moji! Tělo to bylo, jež si nad tělem zoufalo – to hmatalo prsty oblouzeného ducha po nejzazších zdech.

Věřte mi, bratří moji! Tělo to bylo, jež si nad zemí zoufalo – to slyšelo k sobě promlouvati útroby jsoucna.

A tu chtělo hlavou proraziti nejzazší zdi, a nejenom hlavou – chtělo na druhou stranu k „onomu světu“.

Ale dobře jest ukryt před člověkem „onen svět“, onen vylidněný nelidský svět, jenž jest nebeskou prázdnotou; a útroby jsoucna ani nemluví k člověku jinak, leč v podobě lidské.

Věru, těžko lze dokázati všecko jsoucno, a těžko mu rozvázati jazyk. Řcete mi, bratří moji, zdaž nejpodivnější ze všech věcí není ještě nejlépe dokázána?

Ano, toto já a tohoto já rozpor a zmatek hovoří o svém jsoucnu ještě nejpoctivěji: to tvořící, chtějící, hodnotící já, jež jest měrou a hodnotou věcí.

A toto nejpoctivější jsoucno, já – to hovoří o těle, a chce ještě tělo, i když básní a blouzní a když třepetá zlámanými křídly.

Učí se stále poctivěji hovořiti, ono já: a čím více se učí, tím více nalézá slov a poct pro tělo a zemi.

Nové pýše mne naučilo mé já, a té pýše já učím lidi: aby hlavu nestrkali do písku nebeských věcí, nýbrž aby ji svobodně nesli, pozemskou svou hlavu, jež vytvoří smysl země!

Nové vůli já učím lidi: aby chtěli onu cestu, jíž slepě kráčel člověk, aby ji schvalovali a stranou se již od ní neplížili jako choří a odumírající!

Choří to byli a odumírající, ti pohrdali tělem i zemí a vynalezli věci nebeské a spasné krůpěje krve: ale i tyto sladké a ponuré jedy brávali z těla a ze země!

Své bídě chtěli utéci, a hvězdy jim byly příliš daleko. I vzdychali: „Ó kdyby byly nebeské cesty, po nichž bychom se vplížili do jiného jsoucna a blaha!“ – tu si vynašli své plíživé spády a krvavé lektvary!

Teď si připadali, nevděčníci, povzneseni nad své tělo i nad tuto zemi. Ale komu že děkovati za křeč i rozkoš povznesení? Svému tělu a této zemi.

Laskav je Zarathustra k chorým. Věru, nezlobí se na jejich projevy nevděku a útěchy. Nechtě se uzdravují, nechtě se přemáhají, nechtě si vytvářejí vznešenější tělo!

Ani se nehněvá Zarathustra na uzdravujícího se, jenž se něžně